

İç Mekân ve Mobilya Tasarımında Modern Dönem Bakış Açısıyla Tasarımda Uyum Cetveli

Hale DURMUŞ ATAŞ*, Emel BAŞARIK AYTEKİN**

Öz

Giriş ve Çalışmanın Amacı: İç mekân ve mobilya tasarımlarında güncel örneklerde beliren biçimsel ve bağlamsal uyumsuzluğun yabancılaştırma etkileri tasarım düşüncesinin gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu konu üzerine yoğunlaşıldığında temel tasarım ilkelerinden benzerlik ve tamamlama ilkelerinin vurgulanması probleme çözüm üretebilmek açısından önemlidir. İç mekân ve mobilya tasarımlarında, birim-bütün ilişkisi bağlamında, Gestalt kuramı ve tasarım ilkeleri çerçevesinde, "biçimsel yabancılaştırmaya" karşı olarak "biçimsel yakınlaşma" olarak ifade edilebilen bu yaklaşımla, Modern Döneme ait iç mekân örnekleri irdelenmiş, araştırmanın bağlamına uygun bir biçimde stil kavramı ile tasarım ilkeleri bağdaştırılarak, birim-bütün ilişkisi ve uyumu ile doğrudan ilişkili bir cetvel tasarlanmıştır. Bu cetvel, iç mimarlık eğitimi, öğrencileri ve tasarımcılar için, mekân tasarımında bir yöntem önerisi oluşturmak amacıyla tasarlanmış, mobilyanın mobilyayla ve mekânla ilişkisinin, belirlenen ilkelerin dikkate alınarak oluşturulması fikriyle, stil konusunda tutarlılığı olan mekânların tasarlanabilmesi adına iç mimarlık öğrencilerine katkı sağlaması hedeflenmiştir. Bu çalışma Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Bölümü Doktora Programında 9 Temmuz 2024 tarihinde kabul edilen, "İç Mekân ve Mobilyada Stil Kavramı Bağlamında Birim Bütün İlişkisi ve Uyumunun Modern Dönem Örnekleri Üzerinden İrdelenmesi, Tasarımda Uyum Cetveli Önerisi" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

Kavramsal/Kuramsal Çerçeve: Araştırma kapsam olarak, çağımıza yakınlığıyla, birim-bütün ilişkisi ve uyumunu ideal şekilde yansıtan örneklerle sahip olması sebebiyle Modern Dönemin 1860-1950 yılları arasında geçen dönemle sınırlandırılmıştır. Araştırmanın problemine bağlı olarak iç mekân ve mobilya tasarımlarında ortaya çıkan biçimsel yabancılaştırmanın önüne geçebilmek amacıyla birim bütün ilişkisi ve uyumunun vurgulanması, stil kavramı bağlamında kompozisyon kurallarının anlaşılması, temel tasarım ve Gestalt ilkelerinin kavramsal niteliğinin Modern Dönem üzerinden anlaşılması önem arz etmektedir.

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliş/Received: 18.10.2024 **Kabul/Accepted:** 04.01.2025

* Dr. İç Mimar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye, E-posta: icmimarhaleatas@gmail.com **ORCID** <https://orcid.org/0009-0005-3801-6483>

** Dr. Öğr. Üyesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye, E-posta: emel.basarik@msgsu.edu.tr **ORCID** <https://orcid.org/0000-0002-5838-9843>

Yöntem: Araştırmanın kapsamında belirtilen dönem aralığı, betimsel ve içerik analizine tabi tutulmuş, kronolojik olarak örnekler üzerinden açıklanmıştır. 1860-1950 döneminin öne çıkan tasarımcılarına ait mimari iç mekân ve mobilya örnekleri, kronolojik olarak bir araya getirilmiş, tasarımcının stili göz önünde bulundurularak, birim-bütün ilişkisi ve uyumu üzerinden irdelenmiştir. Temel tasarım ve Gestalt ilkeleri tanımlayıcı, kuramsal, karşılaştırmalı yöntemler ile anlatılarak, araştırmanın amacında belirtildiği gibi oluşturulması hedeflenen ilkeler, iç mekân tasarımına ilişkin kavramlar ve anket sonuçları çerçevesinde bir araya getirilerek, sistematik bir düzende, tablolar oluşturularak açıklanmıştır.

Bulgular: Araştırmanın problemine çözüm üretebilmek amacıyla yapılan anket çalışmasından elde edilen bulgularda, öğrencilerin stil kavramına ilişkin sorulan tanımlama sorularında çoğunlukla kararsız kaldıkları, birim bütün ilişkisi açısından form birliği ve bütünlüğü yönünde birim ile bütün arasında doğru ilişkiyi kurmakta zorlandıkları, sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç: İç mimarlık eğitime katkı sağlayacak "tasarımda uyum cetveli" (TUC) tasarıma girişte bir kılavuz görevi görmesinin yanı sıra, bu sayede, iç mimarlık öğrencilerinin tasarım eğitimi aşamasında daha bilinçli kararlar alabilmesi ve oluşturacağı iç mekân tasarımlarında hedefine yönelik uygun ve uyumlu karar alabilme yetisinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İç Mekân, Mobilya, Stil, Tasarım, Birim-Bütün, Uyum, Modern Dönem, Tasarım İlkeleri, Gestalt Teorisi

Modern Period Perspective in Interior and Furniture Design Harmony in Design Ruler

Abstract

The Purpose of the Study: It may be the case that the alienation effects of formal and contextual incompatibility in current examples of interior and furniture designs have an adverse impact on the development of design thinking. It would be beneficial to consider the fundamental design principles of similarity and complementarity when addressing this issue, as they may offer insights into potential solutions. In the context of the unit-whole relationship in interior and furniture designs, within the framework of Gestalt theory and design principles, this approach, which could be expressed as 'formal convergence' against 'formal alienation', examined interior examples of the Modern Period. In addition, a ruler was designed which is directly related to the unit-whole relationship and harmony. This was done by linking the concept of style and design principles in accordance with the context of the research. It is hoped that this ruler will prove a useful tool for those engaged in interior architecture education, as well as for students and designers, in developing a method for space design. It is hoped that this will contribute to the education of interior architecture students, enabling them to design spaces with consistency in style and to create relationships between furniture and furniture and space, taking into account the principles determined. This study was produced from the doctoral dissertation titled 'Examination of the Unit-Whole Relationship and Harmony in the Context of Style Concept in Interior Space and Furniture through Modern Period Examples, Design Harmony Ruler Proposal', which was accepted on 9 July 2024 at Mimar Sinan

Fine Arts University Institute of Science and Technology, Department of Interior Architecture PhD Programme.

Literature Review/Background: The scope of the research is limited to the period between 1860-1950 of the Modern Period due to its closeness to our age and having examples that ideally reflect the unit-whole relationship and harmony. Depending on the problem of the research, it is important to emphasise the unit-whole relationship and harmony, to understand the rules of composition in the context of the concept of style, to understand the conceptual nature of basic design and Gestalt principles through the Modern Period in order to prevent formal alienation in interior and furniture designs.

Method: The period range specified within the scope of the research has been subjected to descriptive and content analysis and explained chronologically through examples. Architectural interiors and furniture examples belonging to the prominent designers of the 1860-1950 period were brought together chronologically and analysed through the unit-whole relationship and harmony, taking into account the style of the designer. Basic design and Gestalt principles are explained with descriptive, theoretical and comparative methods, and the principles aimed to be established as stated in the aim of the research are brought together within the framework of concepts related to interior design and survey results, and explained in a systematic order by creating tables.

Results: In the findings obtained from the questionnaire study conducted in order to find a solution to the problem of the research, it was concluded that the students were mostly undecided in the definition questions asked about the concept of style, and that they had difficulty in establishing the correct relationship between the unit and the whole in terms of form unity and integrity in terms of unit-whole relationship.

Conclusion: In addition to serving as a guide in the introduction to design, the 'harmony chart in design' (TUC), which will contribute to interior architecture education, aims to enable interior architecture students to make more conscious decisions during the design education phase and to develop the ability to make appropriate and harmonious decisions for the target in the interior designs they will create.

Keywords: Interior, Furniture, Style, Design, Unit-Whole, Harmony, Modern Period, Design Principles, Gestalt Theory

Giriş

Yaşamsal eylemlere bağlı olarak tasarlanan mekân, mimari ile birlikte bir bütün olarak şekillenmekte içinde yer alan donatı elemanları ile kullanıcısının yaşam biçimini ve karakterini gösteren bir düzen oluşturmaktadır. Mimari mekân, donatı ve yüzeyleriyle birlikte belirlenen stil ve fonksiyona bağlı olarak biçim, form, renk ve malzeme ile birlikte bir bütün olarak düşünülmesi gereken bir disiplindir. İç mekân ve mobilya birlikteliği bakımından kullanım prensibi ve form

bütünlüğü gibi kriterler düşünüldüğünde, günümüz mekânlarında, birim-bütün ilişkisi bağlamında bütünlük sağlanamayan birçok ürün bir araya getirilmekte, mekân içinde bir kaos ortamı oluşturmaktadır. Mekânda form ve dil birliği bakımından bir karmaşaya sebep olan bu tercihlerden yola çıkılarak iç mekân ve mobilya ilişkisi; stil kavramı bağlamında birim-bütün ilişkisi ve uyumu doğrultusunda, geştalt kuramı ve tasarım ilkeleri çerçevesinde irdelenmeli, bütüncül tasarımları ile öne çıkan Modern Dönem örnekleri, tasarımda benzerlik, bütünlük, tamamlama ilkeleri üzerinden değerlendirilmelidir.

Nitel araştırma yöntemi ile düzenlenen çalışmada, araştırmanın kapsamında belirtilen dönem aralığı, betimsel ve içerik analizine tabi tutulmuş, örnekler üzerinden açıklanmış, literatür taraması yolu ile derlenen bilgiler, doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Mimari, iç mekân ve mobilya örnekleri, tanımlayıcı, kuramsal, karşılaştırmalı yöntemler ile anlatılarak, araştırmanın amacında belirtildiği gibi oluşturulması hedeflenen ilkeler, iç mekân tasarımına ilişkin kavramlar bir araya getirilmiş, sistematik bir düzende, tablolar oluşturularak örneklerle açıklanmıştır. Yapılan literatür taramalarında konuyla ilişkili çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmada, mimari ve iç mimarinin birbirinden ayrılmaz bir bütün teşkil ettiği gösterilerek, güncel iç mekân ve mobilya tasarımlarında öğeler arasında yabancılaşmaya karşı olarak yakınlaşma olarak ifade edilen bu yaklaşımla, stil kavramı bağlamında, birim bütün ilişkisi ve uyumunun Modern Dönem örnekleri üzerinden incelenerek, iç mimarlık eğitiminde tasarıma giriş derslerine katkı sağlayacak bir yöntem önerisinde bulunulmuştur.

Bir stilin tanımlanmasına imkân verebilecek nitelikte, uyumlu ve tutarlı iç mekânlar tasarlayabilmek amacıyla oluşturulan uyum cetveli, iç mimarlık öğrencileri için gerekli yönlendirmeyi sağlayarak, tasarımda bir anahtar görevi görmeyi yanı sıra, öğrencinin mekân okuma becerisini harekete geçirerek, tasarıma giriş derslerinde öğrencinin edinimlerinin ve çıkarım aşamasındaki tasarım kalitesinin artacağı çıkarılmıştır.

İç Mekân ve Mobilya

Kullanıcısını dış etkenlerden koruyarak sarmalayan, onun yaşamsal faaliyetlerini gerçekleştirmesine yardımcı olan mekân, yaşam kalitesini attırarak kullanılabilirliği ile yaşama destek olan, fonksiyona bağlı olarak tercih edilen çeşitli mobilyalarla donatılarak oluşturulan bir düzen ortaya koymaktadır. İç mekân ve mobilya tasarımlarındaki ortak çıkış noktası, tasarlanan şeyin her ne ise, insan kullanımı açısından elverişli ve konforlu olmasıdır. Bu amaçla insan eylemlerini karşılayan, konforlu ve yaşanılabilir mekânlar tasarlamak tasarımcıların öne çıkan görevlerindedir (Durmuş Ataş, 2024, s.10).

Özel ve Tunbiş (2021), mekânı şöyle tanımlamışlardır: Doğa koşullarındaki, fiziksel çevrenin içinden bir bölümün, gereksinim duyulan işlev veya işlevleri karşılamak amacı ile belirlenmesi, sınırlandırılması (çevrelenmesi, örtülmesi, yalıtılması), yaşam için koşullandırılması ve düzenlenmesi yöntemlerinden hepsinin veya bazılarının kullanılması ile çevresinden ayrılan hacim, yapay bir çevre oluşturulması, mekân olarak tanımlanmaktadır (Özel, Tunbiş, 2021, s. 198). Yapay bir alan oluşumundan meydana gelen bu hacim işlev bağlamında birtakım görevlerle nitelik kazanır. Mekânları tanımlarken, kullanıcısının tüm eylemsel gereksinimlerini karşılayacak gerekli konfor şartları ile birlikte tüm işlevsel ve boyutsal gereklerin yerine gelmesi olarak anlaşılmalıdır (Bozdayı, M., 1996, s. 20). Belirli bir mekân için tasarlanan mobilya, mekânın gereksinimine uygun olarak bir dolap ya da bir masa şeklinde tasarlanıp form bulur. Mobilyanın işlevi ihtiyaca göre belirlenmiştir ve bu ihtiyaç doğrultusunda tercih edilir. Mobilya taşıdığı görev itibari ile mekânı donatmakta ve ona anlam katmaktadır. Bir çalışma masasının mekâna kattığı anlam ile nitelik kazanan iç mekân, çalışma odası olarak belirlenir ve bu bağlamda tasarıma başlarken mekân ve mobilyanın bir arada düşünülüp birbiri ile uyumlu bir bütünü oluşturacak biçimde tasarlanması gerekmektedir (Durmuş Ataş, 2024, s.35).

Onat'ın (1991), ifade ettiği gibi mekânın algılanabilen bütününde nesnelerin birliğinden oluşan bir düzen vardır. Bu düzeni algılamamızı sağlayan ise form' dur. Mimarlıkta form kavramı, nesnenin (kitlenin) veya boşluğun (mekânın) sahip olduğu biçimin bütünsel, genel düzenidir (Onat, 1991). Mekânın elemanlarının mekân içinde oluşturduğu form birliği mekân algısını kolaylaştırmaktadır. Bu form birliği mimari, iç mekân ve mobilyada sağlandığında birim bütünü ilişkisinin uyumundan kaynaklanan bütüncül tasarımı oluşturmaktadır.

Araştırmanın konusu bağlamında mekânda bir dil birliği oluşturmak form birliği bütünlüğünü vurgulamak önem arz eden konulardandır. Bir mobilyanın formu, mekân içerisindeki konumu ve mekânın donatı elemanlarıyla ortaya koyduğu ilişki, mobilyanın mekânla oluşturduğu kompozisyon kurgusunu tanımlar. İç mekân yerleşimleri belli kurallar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Mekânı kurgularken, mobilyaların kullanım amacı, mekân içi sirkülasyon, işlevsellik ve kullanılabilirlik ön planda tutularak mobilyalar konumlandırılmaktadır. Mekân örgütlenmesi, mekânın yapısal bileşenleri ve öğelerinin uyumlu, kullanışlı, güzel, insana mutlu ve huzurlu bir yaşam sağlayacak şekilde, kullanıcının yaşam tarzı ve hayat görüşüne duyarlı bir biçimde, gerekli konfor düzeyi sınırları içinde, bir bütün olarak düzenlenmesidir (Özdemir, 1994).

Modern Dönem Bakış Açısıyla İç Mekân ve Mobilya

Modern Dönem'in başlangıcını kapsayan 1860-1950 yılları, tasarımcının mimariyi iç mekân ve mobilyası ile bir bütün olarak düşünüp tasarladığı, uyumlu ve tutarlı mimari, iç mekân ve mobilya örnekleri ile karşımıza çıkmaktadır. Araştırmanın bağlamına uygun olarak, iç mekân da

iyi bir bütünü oluşturma kriterleri düşünülürken Modern Dönem'de stili ile öne çıkan, mimariyi iç mekân ve mobilyasıyla birlikte düşünüp tasarlayan tasarımcıların ikonik olarak kabul gören tasarımlarının tasarım ilkeleri doğrultusunda incelenerek derlenmesi, stil kavramını birim-bütün ilişkisi bağlamında ele alınması önem arz etmektedir. Charles Rennie Mackintosh, ies Van Der Rohe, Frank Lloyd Wright, ve Le Corbusier ikonik tasarımlarıyla öne çıkan, bütünlük, benzerlik ve tamamlama ilkelerini benimsemiş tasarımcılardan bazılarıdır. Modern dönemin 1860-1950 yılları arasında, Sanayileşmenin özensiz tek düze, fabrikasyon üretimi, sanatçılar tarafından bir süre sonra eleştirilmeye başlanmış, tasarımda ve mimarlıkta ortaya çıkan estetik kaygılar, sanatçı ve zanaatkarları bu düşünceyle çalışmaya sevk etmiştir. Makineleşmeye karşı ortaya çıkan bu direniş sonucunda modern döneme geçişte bir köprü kurulumuş, 19.yy ortalarında bu yenilikçi hareketler başlamıştır (Boyla, O., 2012, s. 95).

Sanat dünyasının yeni arayışlar içinde olduğu dönemde ortaya çıkan Art Nouveau stili, sanayileşmeye karşı sanatsal bir ifade olarak başladığı, ilhamını doğada görülen eğrisel formlardan alan mimari ve dekorasyon üslubu olarak tanımlanmıştır (Bridge, N., 2016, s. 175). Art Nouveau Belçika temsilcisi olarak anılan Victor Horta'nın, 19. yüzyılın sonlarına doğru tasarım anlayışıyla Belçika'da devrim yarattığı, Art Nouveau stilini tüm Avrupa'ya yaydığı ifade edilmiştir (Swofford, 2010, s. 13).

Şekil 1 ve 2. Victor Horta Museum, Brussels-Belgium.

Şekil 1 ve 2' de Victor Horta tasarımı iç mekân ve mobilya örneği, Modern Dönem'in öne çıkan yenilikçi akımlardan biri olan Art Nouveau stilinin genel özellikleri ile tasarlanmış olup, mimarının iç mekân ve mobilya ile bir bütün olarak düşünülüp tasarlandığı nitelikli eserlerden birisidir. Mekânın tümünde zeminden tavana doğru tekrar eden eğrisel formlar, iç mekân ve mobilyada benzer organik formların kullanımından kaynaklanan uyum, malzeme çeşitliliği, renk ve doku uyumu Art Nouveau stilinin belirgin tasarımsal özelliklerindedir.

Modernizmin öncü mimarlarından olan Frank Lloyd Wright, meslek hayatı boyunca, organik mimarlık adı altında çalışmalar yapmış, tasarım anlayışını, yapı alanını mimari ve iç mimari mekân ile bir bütün olarak düşünerek tasarlamıştır. Özellikle doğal çevreye atıf yaparak, kullandığı malzemelerle, iç mekân tasarımlarını dış mekânla birbirine bağlamıştır (Durmuş Ataş, 2024, s.111). Berkin ve Civelek (2020), modül ve mimarlık isimli eserlerinde McCarter'den yapılan alıntıda, Wriht'ın çalışmalarında "birim sistemi" olarak adlandırdığı bir çeşit ölçeklendirme yöntemi üzerinde çalıştığını, bunun bir modüler sistem olarak düşünüldüğünü, "parçaların bütüne ve bütünün parçalara uyumu" şeklinde ifade edilen mimari, iç mekân ve mobilya tasarımlarını bu yöntemle tasarladığını açıklamışlardır (Berkin, Civelek, 2020, s. 42).

Frank Lloyd Wright tasarımı mimari ve iç mekân örneğinin (şekil 3 ve 4), tasarımsal özellikleri benzerlik ve uyum anlamında tutarlılık göstermektedir. Mimari cephe ile iç mekân tasarımında form birliği ve bütünlüğü, benzerlik, tamamlama ve dolu boş dengesinin oluşturulması tasarımda bir dil birliğinin oluşturulmasını sağlamış aynı zamanda üslup birliğinden kaynaklanan uyum ve tutarlılığı ortaya koymuştur.

Şekil 3 ve 4. Frank Lloyd Wright- The Derby House.

Cephede kullanılan doğal taş malzemenin form, renk ve doku olarak tasarımsal bütünlüğü ve uyumu, iç mekân da benzer özelliklerde tekrar eden malzeme kullanımı bir bütünün parçası olarak uyumluluk göstermektedir. Bu uyumluluk dönem ve üslup uygunluğu olarak nitelendirilmekte, Cıvcir (2015), üslup uygunluğunu; mimari yapıtın tamamının belirli bir üsluba göre düzenlenmesi gerektiğini yapıtın parçaları arasında ve parçaların bütün ile arasında bir uygunluk olması durumunda bunun üslup uygunluğu olarak ifade edildiğini, ayrıca tasarımda öğeler arasındaki yakınlık ve birliğin, parça ile bütün arasındaki uygunluğun üslup uygunluğu ile sağlanabileceğini belirtmiştir. (Cıvcir, E., 2015, s.356).

Şekil 5. Modern Dönem'de tasarlanan oturma elemanları (Bu kolaj Hale Durmuş Atas tarafından tasarlanmıştır).

Modern Dönemin farklı tasarımcılarına ait mobilya örneklerinin tasarımsal özellikleri açısından birbirleriyle biçimsel anlamda benzerlik gösterdiği görülmektedir (Şekil 5). Oturma elemanlarının tümünde, doluluk-boşluk oranlarının dengeli bir biçimde kullanışı, eğrisel formların tekrarı, birbirini takip eden formların oluşturduğu ritim, renk, doku, malzeme uyumu ve görsel konfor, Modern Dönem mobilyalarının öne çıkan tasarımsal özelliklerindedir. Modern Dönem örneklerinde görüldüğü gibi dönemin tasarımcıları mimari mekân, iç mekân ve mobilya tasarımlarında, bütüncül anlayıştan yana çalışmış, tasarım anlayışı olarak temel tasarım ilkelerini benimsemişlerdir. Günümüzde iç mekânda meydana gelen biçimsel uyumsuzluğa karşı uyumlu ve tutarlı bir iç mekân kompozisyonu oluşturmak amacıyla tasarımın yapı taşlarını oluşturan tasarım ilkelerinin üzerinde durmak, tasarımda bütüncül anlayıştan yana olan Gestalt teorisinin ilkelerini özümsemek gerekmektedir.

Temel Tasarım İlkeleri ve Gestalt Teori

İç mekân tasarımında, kişisel eylemlerin gerçekleşmesi amacıyla ihtiyaç duyulan öğeler seçilerek kompozisyon kuralları çerçevesinde tasarım ilkelerinin yardımıyla mekân içinde düzenlenmektedir. Seçilen öğelerin hiçbiri birbirinden bağımsız düşünülemez. Her birim elemanın, bütünle bir ilişkisi, anlamlı bir bağı vardır. İşlevsel ve görsel konforu sağlamak ve doğru kompozisyonu oluşturmak belli disiplinler içinde çalışmayla başarılabilmektedir.

Ching (1987), tasarım öğelerinin mekân içinde anlaşılabilir modellere dönüşebilmeleri için tasarım ilkelerinin yol gösterici bir kılavuz görevi gördüğünü, başarılı bir tasarımcı olmak için, mekânın elemanlarını tasarlarken tasarım uygunluğunu, görsel rolünü ve mekânın kullanıcısı üzerinde bırakacağı etkiyi göz önünde bulundurmak gerektiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda tasarım ilkeleri, iç mekân tasarımında donatı elemanlarının birbiriyle olan ilişkilerini düzenlemeye, amaçlarını ve işlevlerini düzgün bir biçimde yerine getirmeye yardımcı olur (Ching, 1987, s. 130). İç mekân ve mobilya tasarımında stil kavramı bağlamında, birim-bütün ilişkisi ve uyumunun tasarım ilkelerinden, tekrar, uyum, denge ve birlik ilkeleri üzerinden açıklamak gerekmektedir (Durmuş Ataş, 2024, s.70).

Tasarım İlkeleri

Tekrar/ritim/vurgu:

İç mekân tasarımlarında mekân elemanlarının, birbirini tekrar ederek bütüncül bir tasarım oluşturması beklenmektedir. Ritim, bu tekrarı sağlarken, mekânın öğeleri arasında bir akış ve süreklilik oluşturur. Birim elemanların sayıca artması ya da bir grup olarak düzenlenmeleri, tekrar ilkesinin gerçekleştiğini gösterir. Tek düze giden tekrar sıkıcılığı doğururken tekrarın içine düzenli olarak yerleştirilen farklı tekrar grupları ile daha dinamik yapıda olan ritim elde edilmektedir. Bu düzenleme, mekânın dinamik bir yapıya sahip olmasına katkıda bulunur. Vurgu ise, belirli elemanların öne çıkarılmasıyla sağlanır; bu sayede mekânda dikkat çekici noktalar oluşturulur ve izleyicinin ilgisi yönlendirilir. Ritim ve vurgu, bir araya gelerek mekânın estetik bütünlüğünü ve işlevselliğini güçlendirir.

Uyum/uygunluk/armoni:

İç mekân tasarımlarında, organizasyonu kurgusunda elemanlar arasında, algılanan biçim, renk, doku ve oran benzerliklerinin oluşturduğu bütünlüğe uyum denir. Benzer formlar, benzer doku ve renkler iç mekânda armonik bir düzen oluştururlar. Formların ilişkileri benzer dokuların bir araya gelişi ve renk uyumları iç mekânda bulunan donatı elemanları arasında bir yakınlaşmaya sebep olarak uyumlu bir bütün oluşturmada önemli rol oynar.

Mekân içinde bir Kompozisyon oluştururken, renk, doku, malzeme seçimi, mekânı doğrudan etkileyen, kullanıcısının talepleri doğrultusunda belirlenebilen psikolojik anlamda etkisi önem arz eden, kriterlerdendir. Armonik Kompozisyonlarda, benzer formların, dokuların ve renklerin tekrarı ile oluşturulmak amaçlanan etki çoğalmakta ve bütüne yayılmaktadır (Özel, Y. 2021).

Denge/oran/orantı:

Tarih boyunca nesnelere arasında ideal oranı bulmak amacıyla matematik ve geometri alanlarında birçok yöntem geliştirilmiştir. Bunlar içinde öklid geometrisi ve altın oran literatüre geçen denge ve oranı anlatan önemli yöntemlerdendir. Altın oran küçük parçaların büyük parçaya olan oranıyla, büyük parçanın bütüne olan oranının birbirine eşit olmasını savunur. Tasarımda ve mimaride oranlama yöntemleri, kompozisyonun parçaları arasında görsel denge ve uyum oluşturulmasını sağlar. İç mekân donatılarının mobilyalar ile arasında kurgulanacak oran ve orantı mekânın dengeli ve düzenli olarak algılanmasını sağlamaktadır. Mekânın genel ölçüğine uyumlu ölçülerde çalışılması algıyı kolaylaştırarak tasarımda dengeyi oluşturur.

Birlik-bütünlük:

Bir mekân organizasyonunda kompozisyonu oluşturan öğelerin birbirleri arasında ortaya koydukları biçimsel, oransal ya da dokusal yakınlık, bir bütün olarak algılanmalarını sağlayarak mekânda birlik ve bütünlüğün oluşturulmasında rol oynarlar. Birlik, yapı denem senteze bütünlük veren bir niteliktir. Bunun gerçekleşmesi, yapının kavranabilen öğelerinde ve bütününde aranan özelliklerin birbirleriyle çelişme halinde olmamasına bağlıdır (Kuban, D. 1989). Çeşitli objelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan organizasyonların, dengeli ve bütünlük içinde algılanmalarıyla birlik oluşur. Birliğin var olabilmesi için organizasyon içinde bir bütünlüğün hissedilmesi gerekir (Ustaömeroğlu, A.A. 1998). Ustaömeroğlu'nun söylediği gibi tasarım ilkelerinden birlik ve bütünlüğün iç mekânda algılanabilmesi iç mekânda dil birliğini sağlama ve iyi bir bütünlük oluşturmak adına önemli kriterlerdendir.

Gestalt İlkeleri

Merriam Webster sözlüğünde Gestalt kelime anlamı olarak; Parçalarının toplanmasıyla elde edilemeyen özelliklere sahip işlevsel bir birim oluşturacak şekilde bütünleşmiş fiziksel, biyolojik veya psikolojik olayların yapısı, düzeni veya modeli olarak açıklanmaktadır (URL 5). Gestalt teorisi tasarım ile bağlantılı olarak algı kuramıyla yakından ilişkilidir. Bu bağlamda biçimci kuram (Gestalt Kuramı) ilkelerini de açıklamakta fayda vardır.

Ching (2015), Mimarlık, Biçim, Mekân ve Düzen isimli eserinde Gestalt psikolojisini şu şekilde tanımlamıştır; Gestalt psikolojisi aklın görsel çevreyi anlamak için onu basitleştireceğini doğrulamaktadır. Herhangi bir biçimler kompozisyonu göz önüne alındığında, görüş alanımızdaki konu olan nesneyi, en basit ve en düzgün şekillere indirgeme eğiliminde bulunuruz. Bir şekil daha basit ve daha düzgün olduğunda, onu algılaması ve anlaması daha kolaydır (Ching, 2015, s. 38).

Gestalt'cı düşünörlere göre, bir bütüne anlam veren, onu oluşturan parçalar değil, parçaların ne biçimde bir araya geldikleri diğere bir değışle, parçalar arasındaki ilişkidir (Aydınlı, S. 1986). Almanca biçim anlamına gelen Gestalt sözcüğünü, Levi (1974), aralarında dinamik bağlar olan parçaların oluşturduğu anlamlı bir bütün" şeklinde yorumlanmaktadır (Levi, D., 1974).

Yakınlık kuralı:

İç mekân kompozisyonunu oluşturan birimlerin, konum, form, renk ve dokusal özellikleri sebebiyle bir bütün olarak algılanması yakınlık eyleminin gerçekleştiğı anlamına gelmektedir. Yakınlık eyleminin gerçekleşmesi ise tasarımda görsel birlik ve işlevsel uyum sağlar. İnsan algısı tanıma-tanımlama ihtiyacı duyduğundan birbirine mesafe olarak yakın olan nesnelere bir grup olarak algılama eğilimindedir. Kümelenen nesnelere farklı fiziksel özelliklere sahip olsalar da bir takım gibi diğereinden ayrılarak bir bütün olarak algılanabilirler. Çalışmada yer alan nesnelere farklı renk ve dokulara sahip olduğu halde bir arada grup şeklinde çizilmeleri veya yerleştirilmeleri bütünlük oluşturabilmektedir. Fakat en güçlü ve başarılı uyum, hem nesnelere bir birine yakın durmaları hem de şekil, renk ve doku birliğine sahip olmalarıyla elde edilebilir (M., R., Demirel, 2019, s. 155).

Benzerlik/uyum kuralı:

Benzer form, çizgi ya da hareketlerin mekân tasarımlarında kullanılması mekân ile öğeler arasında benzerlik ve uyumun oluşturulması bakımından önemlidir. İç mimari mekânda formun meydana getirdiğı biçimsel uyum, algıyı kolaylaştırmanın yanı sıra, mekân içinde öğeler arasındaki ilişkinin bir düzene girmesine katkı sağlar (Lang, J. 1974-1987, Muller, G.1983). Bu amaçla tasarlanan mobilyalar ve mekânın donatı elemanları arasındaki benzerlik oldukça önemlidir.

Devamlılık ilkesi/süreklilik/aynı yön kuralı:

Aynı yönde hizalanmış ya da birbirini takip eden öğeler, aralarında kopmalar olsa bile, bütünsel ve süreklilik taşıyan bir yapı olarak algılanmaktadır. Benzer özellikler göstererek tekrar eden birimler, grup oluşturarak örgütlenip, devamlılık etkisi yaratmaktadır. Bu da algısal örgütlenmelerde bütünlüğün devamlılık etkisiyle sağlandığını göstermektedir. Ching (1987), sürekliliği şöyle tanımlar: Sürekliliği sağlamak için, yinelenen öğeler ortak bir özelliğe sahip olmalıdır, ama şekilleri, detayları, renkleri ve dokuları farklı olabilir (Ching, 1987, s. 151).

Tamamlama/kapalılık ilkesi:

Gestalt algı teorisinde kişi bütünü algılamaya ihtiyaç duyduğundan, çevresinde eksik olarak gördüğü her türlü nesneyi ve görseli, belleğinden gelen kodlarla tamamlamaktadır. İç mekân tasarımında, bir takım elemanlar veya grubun parçaları eksik gibi verilse de, kişi belleğinde oluşturduğu geçmiş deneyimle, bu eksiklikleri algılar ve onu uygun bir biçimde

tamamlar. Psikolojide insan algısı nesneleredeki boşlukları ya da eksiklikleri tamamlama eğiliminde olduğu gibi olayları da tamamlama eğilimi içine girmektedir. Tamamını görmediğimiz nesnelere organizma tamamlarken, tamamını bilmediğimiz olayları da zihinde tamamlama yoluna gideriz (Erdem, 1995, s. 47).

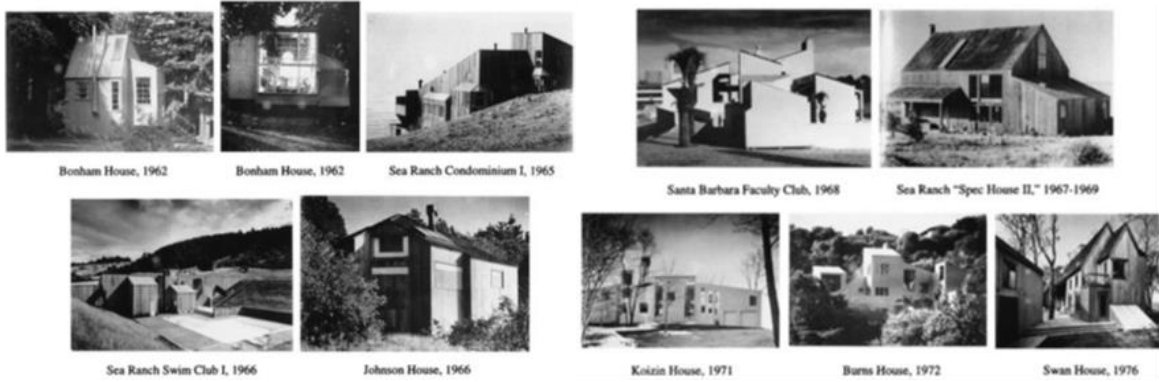
Tasarımda Uyum Cetveli

Güncel iç mekân tasarımlarında, bütüncül anlayıştan uzak, farklı özelliklere sahip birçok nesnenin bir arada kullanımından ortaya çıkan uyumsuzlukların önüne geçebilmek, tasarım ilkelerinin önemini vurgulamak, bu konuda tasarımcının farkındalığını arttırmak önem arz etmektedir. Yapılan literatür taramaları sonucunda araştırmanın bağlamına uygun temel tasarım ve Gestalt ilkeleri irdelenmiş, iç mekân ve mobilya arasındaki biçimsel yaklaşmayı destekleyen ilkeler öne çıkarılarak, Modern Dönem referansı ile, iç mimarlık öğrencilerinin eğitimine katkı sağlayacak, tasarımda uyum cetveli geliştirilmiştir.

Uyum Cetvelinin Geliştirilmesi

Tez konusu bağlamında yapılan literatür çalışmaları sonucunda özellikle stil üzerine çalışmalarıyla öne çıkan Chan'den ilham alınmıştır. Chan stili şöyle tanımlar. Bir stili teorik olarak temsil etmek için ortak payda görevi görebilecek büyüklükte bazı nitelikler varsa, o zaman bir stil, bazı temel özelliklere sahip bir varlık olarak algılanabilir. Bu özellikler, bir stilin ne kadar güçlü olduğunu gösterirken, iki stil arasındaki benzerlik derecesini ölçmek için bir ölçek olarak kullanılabilir.

Stil ölçümünün temel birimi, bir stili kategorize etmek için kullanılan, nesnelere görülen bir dizi ortak özelliktir. Ayrıca Chan stili temsil etmek için "minimum ortak 3 özelliğin" tanımlanması gerektiğini ifade etmiştir (Chan, C.S. 2000).

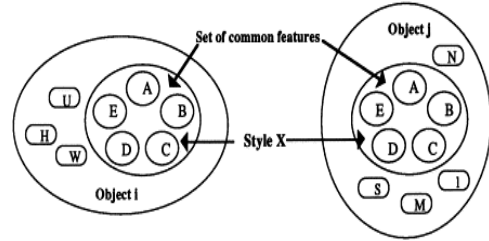
Şekil 6. Cephe örnekleri (Chan, C., S., 2000, s.277-291).

Chan, "Stil ölçülebilir mi" başlıklı yazısında, stili kategorize edebilmek amacıyla bazı formüller oluşturmuş, şekil 6'da görüldüğü gibi aynı dönemlerde inşa edilmiş, aynı bölgede bulunan mimari yapıları seçerek, yapıların genel özelliklerini numaralandırmıştır. Verilen örneklerde belirgin özellikler üzerinden yapılan değerlendirmelerde yapıların pencere, çatı ve baca şekilleri, kullanılan malzemeler, oluşturdukları benzerliklere göre numaralandırılmış oluşturulan değerler şema yoluyla sınıflandırılmıştır. Tanımlanan herhangi bir stil için ortak özelliklerin, her iki grupta da benzer özellikler gösterdiği, şekilde görülmektedir.

The common set of features:

1. Double pitch roof.
2. Single pitch roof.
3. Vertical redwood siding.
4. Protruded small units with single pitch roof.
5. Shingle roofing.
6. Left and right declining composition.
7. White stucco surfacing.
8. Full opening.

Building name	Feature ID number	Subset
1. S. B. Club, 1968	2,4,6,7,8	A
2. Koizim, 1971	2,4,6,7,8	A
3. Burns, 1972	2,4,6,7,8	A
4. Bonham, 1962	2,3,4	B
5. Ranch I, 1965	2,3,4	B
6. Ranch, 1966	2,3,4	B
7. Johnson, 1966	1,3,4,5	C
8. Ranch, II, 1969	1,3,4,5	C
9. Swan, 1976	1,3,4,5	C
10. Bonham, 1962	1,3,4	D

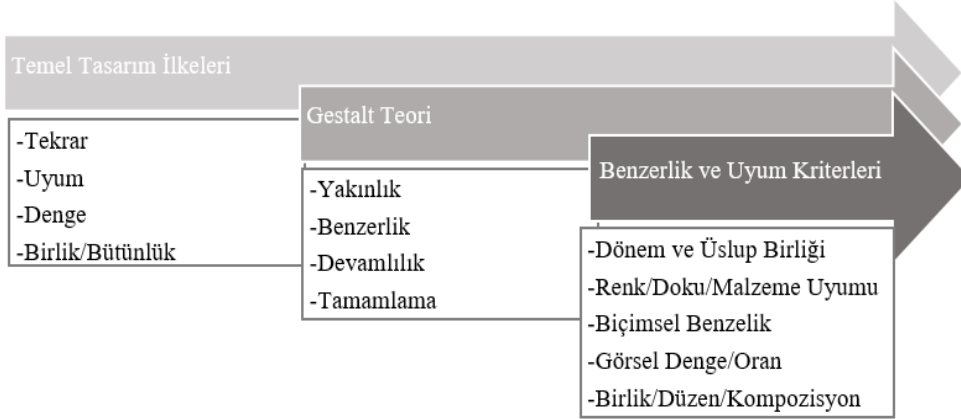

Şekil 7. Ortak özellikler kümesi (Chan, C., S., 2000, s.277-291).

Chan'in stilin kategorize edilmesine yönelik geliştirdiği formüller, belirli stil özelliklerinin sistematik analizine olanak tanıyarak tasarımda benzerlik ve uyum kriterlerinin oluşturulmasında önemli bir zemin sağlamıştır. Yapıların ortak özellikleri üzerinden yapılan sınıflandırmalar, uyum cetvelinin Modern Dönem örneklerinden elde edilen tasarımsal niteliklerle desteklenmesini ve böylece estetik ile işlevsellik açısından uyumlu ve tutarlı mekânlar oluşturulmasını mümkün kılmıştır.

Tasarımda Benzerlik ve Uyum Kriterleri

Uyum cetvelinin etkin bir şekilde çalışabilmesi için, Modern Dönem örneklerinden elde edilen tasarımsal nitelikler, temel tasarım ilkeleri olan Tekrar, Uyum, Denge, Birlik ve Bütünlük ile Gestalt Teorisi'ndeki Yakınlık, Benzerlik, Devamlılık ve Tamamlama ilkeleri çerçevesinde açıklanmıştır. Bu ilkeler bütünlüğü içinde, tasarımda benzerlik ve uyum kriterleri oluşturulmuştur (Tablo 1).

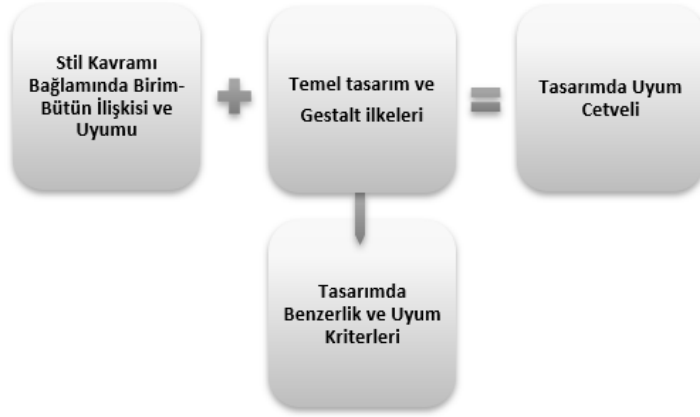

Tablo 1. Benzerlik ve uyum kriterlerinin düzenlenmesi (Durmuş Atas, 2024, s.198).

Temel tasarım ve Gestalt ilkelerinin birim bütün ilişkisi ve uyumunu destekleyen ilkeleri doğrultusunda oluşturulan kriterler, Tasarım cetvelinin çalışma disiplini oluşturmaktadır.

- Dönem ve Üslup Birliği
- Renk/Doku/Malzeme Uyumu
- Biçimsel Benzerlik
- Görsel Denge/Oran
- Birlik/Düzen/Kompozisyon

Tasarım cetvelini oluşturan benzerlik ve uyum kriterleri araştırmanın bağlamına uygun olarak iç mekân ve mobilyada stil kavramı bağlamında birim bütün ilişkisi ve uyumu üzerine yoğunlaşarak temel tasarım ve Gestalt ilkelerinden seçilerek düzenlenmiş, Uyum cetvelinin çalışma prensiplerini açıklamak amacıyla Modern Dönem iç mekân örnekleri üzerinden irdelenmiştir (Şekil 9). Stil kavramı bağlamında bütüncül anlamda uyumlu ve tutarlı mekânlar tasarlamak için tasarımda uyum cetvelinin niteliklerini kavramak gerekmektedir.

Şekil 8. Uyum cetvelinin gelişimi (Durmuş Ataş, 2024, s.197).

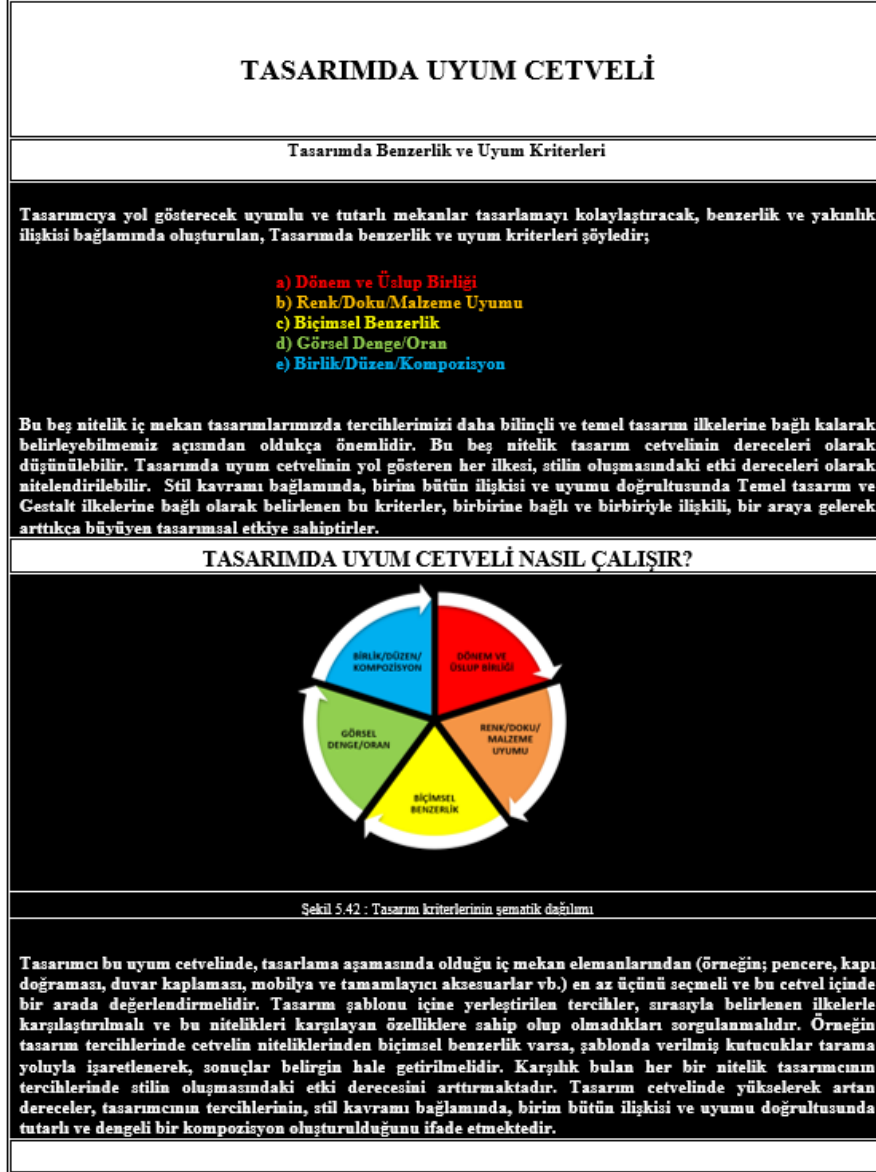
Tasarımda Uyum Cetveli

Tasarımda uyum cetveli (TUC), 9 karttan oluşmaktadır. 1. Kartta tasarımcı tercihlerinin değerlendirilmesini sağlayan "Tasarımda benzerlik ve uyum kriterleri" açıklanmaktadır. 2. Kart'ta cetvelinin çalışma şeklini anlatan pasta grafiğinde, karşılık bulan niteliklerin yüzdelik dilimleri açıklanmaktadır. Uyum cetvelini oluşturan 3. 4. 5. 6. ve 7. kartlarda ise tasarım ilkeleri doğrultusunda, Modern Dönem tasarım anlayışıyla oluşturulan "Tasarımda benzerlik ve uyum kriterleri," birbirinden ayrı ve farklı renklerde hazırlanarak, Modern Dönem iç mekân ve mobilya örnekleri üzerinden açıklanmıştır. 8. Kartta ise iç mekân analiz şablonunda beş niteliğin bir arada değerlendirilmesi yapılmış, 9. Son kartta iç mimarlık öğrencilerinin kullanabileceği boş tasarım analiz şablonu paylaşılmıştır.

Uyum cetvelinin çalışma kriterleri, Tasarım cetvelini oluşturan kartlarda tek tek açıklanmış, Modern Dönem mimari, iç mekân ve mobilya örnekleri irdelenerek, benzerlik ve uyum kriterlerini karşılayıp karşılamadıkları maddeler halinde açıklanarak anlatılmıştır.

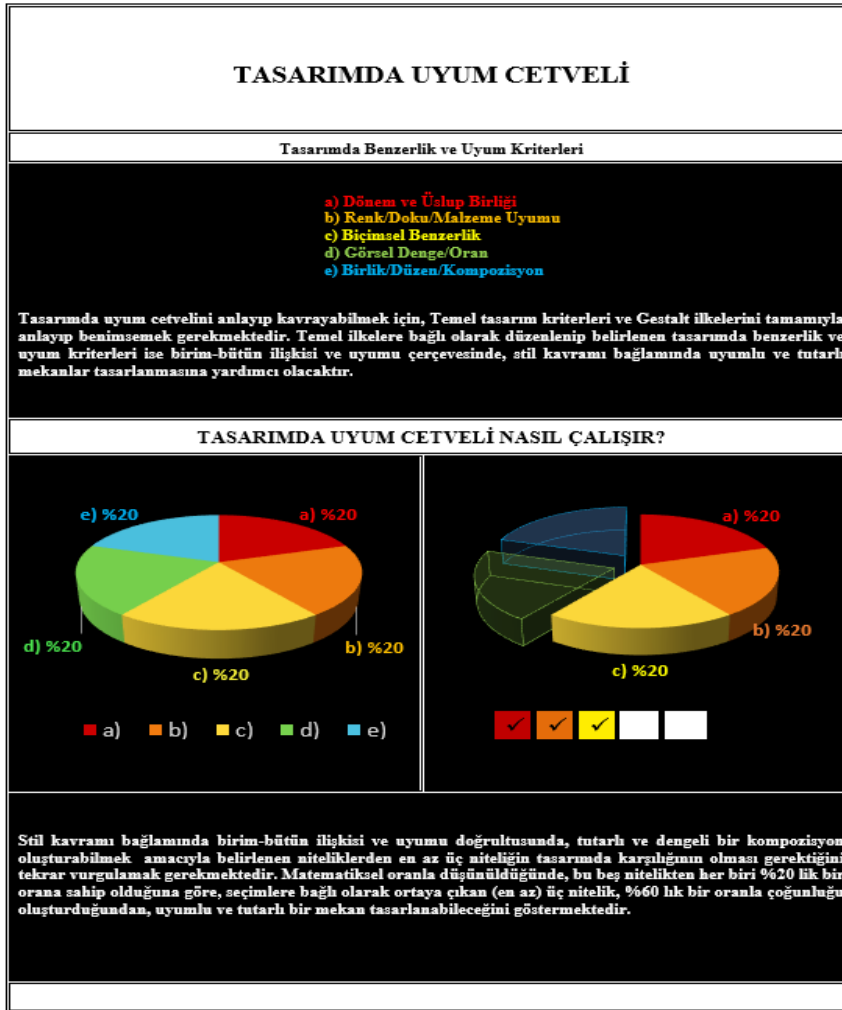
Uyum cetvelini çalıştıran kriterlerin Temel tasarım ve Gestalt ilkeleri ile olan ilişkisinin anlaşılabilmesi, tasarım cetvelinin çalışma prensiplerini kavramak bağlamında önem arz etmektedir. Uyum cetvelinin birinci kartında, tasarımcıya yol gösterecek, uyumlu ve tutarlı mekânlar tasarlamayı kolaylaştıracak, benzerlik ve uyum kriterleri verilmiştir. Tasarımcı bu uyum cetvelinde, tasarım tercihlerinden (örneğin: pencere, kapı doğraması, duvar kaplaması,

mobilya ve tamamlayıcı aksesuarlar vb.) en az üçünü seçip benzerlik ve uyum kriterleri ile karşılaştırılmalı, tercihlerin bu nitelikleri karşılayan özelliklere sahip olup olmadıkları sorgulanmalıdır (Şekil 9).

Şekil 9. Uyum cetveli-İç mekân analiz şablonları (Durmuş Ataş, 2024, s.200).

Örneğin tasarım tercihlerinde cetvelin niteliklerinden biçimsel benzerlik varsa, şablonda verilmiş kutucuklar tarama yoluyla işaretlenerek, sonuçlar belirgin hale getirilmelidir. Karşılık bulan her bir nitelik tasarımcının tercihlerinde stilin oluşmasındaki etki derecesini arttırmaktadır. Tasarım cetvelinde yükselerek artan dereceler, tasarımcının tercihlerinin, stil kavramı bağlamında, birim bütün ilişkisi ve uyumu doğrultusunda uyumlu ve tutarlı, dengeli bir kompozisyon oluşturulduğunu ifade etmektedir. Tasarımcının tercihlerinde karşılık bulan her bir nitelik (benzerlik ve uyum kriterleri) pasta grafikte işaretlenmeli, tasarım tercihlerinin yüzdelik dilimin ne kadarını karşıladığı hesaplanabilmelidir (Şekil 10).

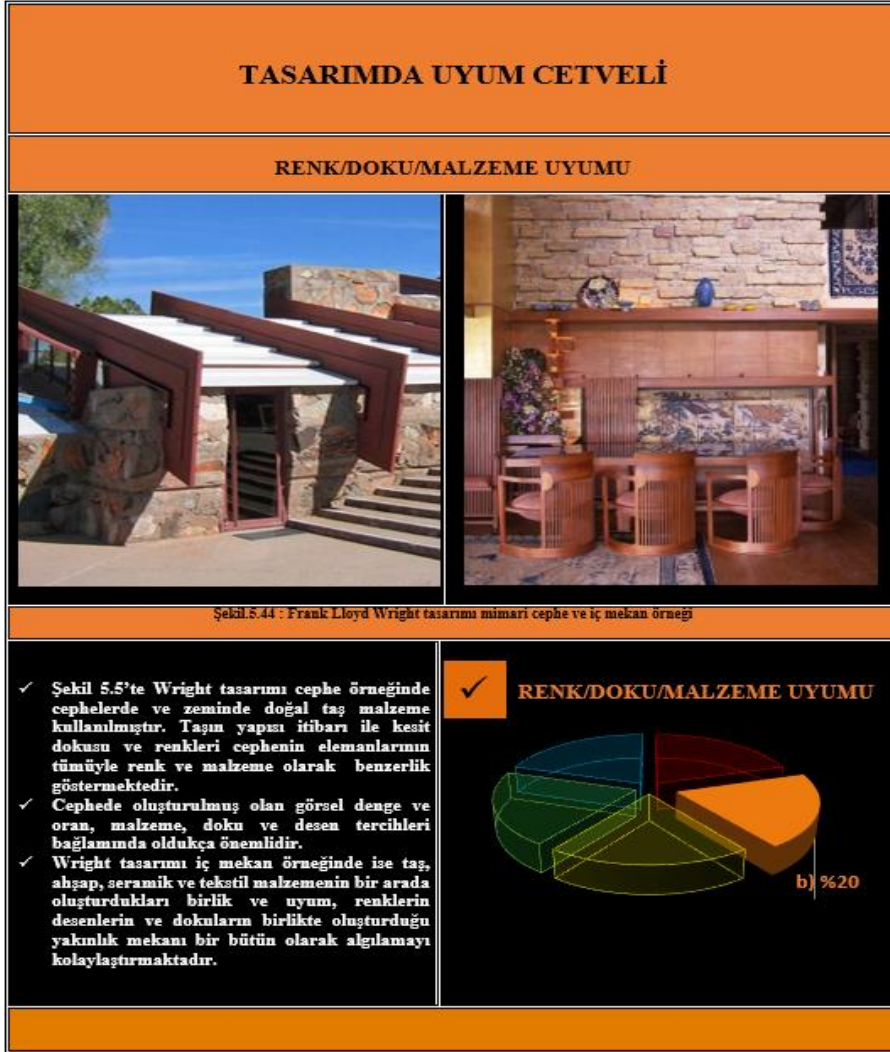
Şekil 10. Uyum cetveli-İç mekân analiz şablonları (Durmuş Ataş, 2024, s.200).

İç mekân tasarımlarında biçimsel yakınlaşma bağlamında uyumlu ve tutarlı kompozisyonlar tasarlamak amacıyla belirlenen niteliklerden en az üç niteliğin tasarımda karşılık bulması şartını belirtmek gerekmektedir. Matematiksel oranla düşünüldüğünde, bu beş nitelikten her biri %20'lik bir orana sahip olduğuna göre, seçimlere bağlı olarak ortaya çıkan (en az) üç nitelik, %60'lık bir oranla çoğunluğu oluşturduğundan, uyumlu ve tutarlı bir mekân tasarlanabileceğini göstermektedir. Tasarım cetvelinde yükselerek artan dereceler, tasarımcının tercihlerinin, stil kavramı bağlamında, birim bütün ilişkisi ve uyumu doğrultusunda tutarlı ve dengeli bir kompozisyon oluşturulduğunu ifade etmektedir (Durmuş Ataş, 2024, s.199).

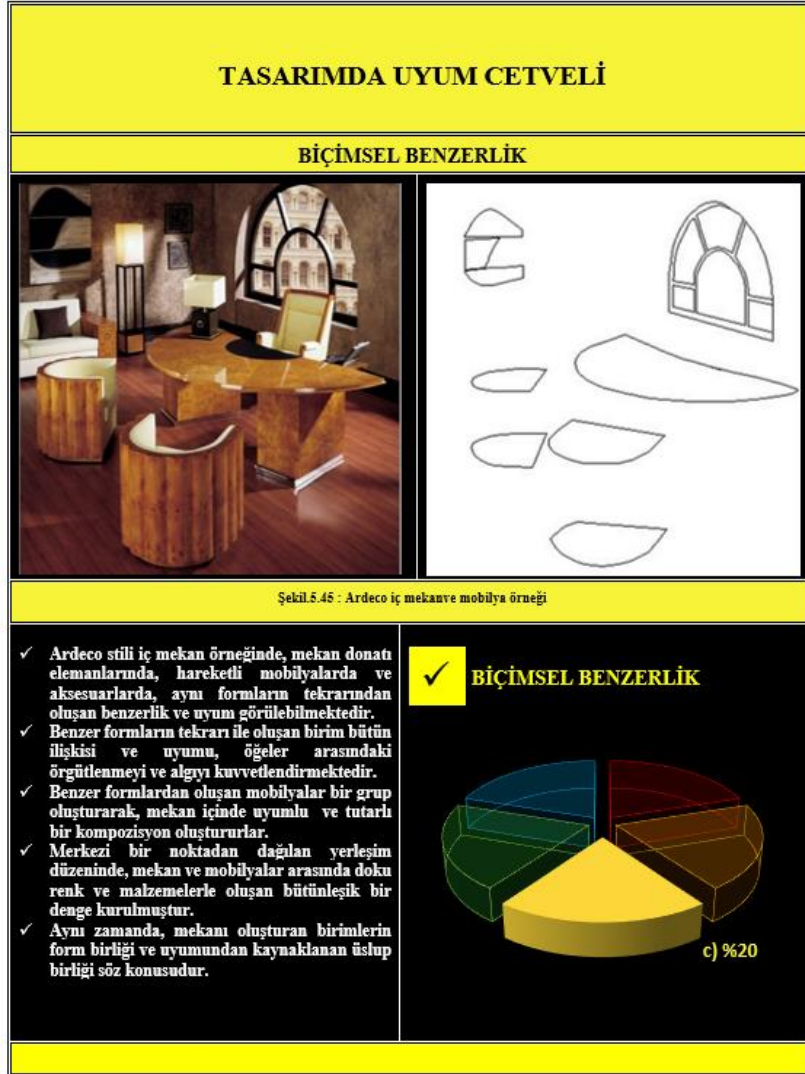
Şekil 11. Uyum cetveli-İç mekân analiz şablonları (Durmuş Ataş, 2024, s.200).

Benzerlik ve uyum kriterlerinden ilki olan "Dönem ve üslup birliği", tasarım cetvelinde verilen örnek (Şekil 11) üzerinden anlatılmış, pasta grafikte renklendirilerek belirgin hale getirilmiştir. Dönem ve üslup birliği bakımından iç mekân ve mobilya tasarımlarında kullanılan malzemelerin renk, doku uyumu, form birliği bütünlüğü, biçimsel benzerlik ve uyumu dönem ve üslup birliğinin sağlandığını ifade etmektedir. Örnekler: Dönem ve Üslup Birliği bağlamında değerlendirildiğinde, temel tasarım ve Gestalt ilkelerinden, Tekrar/Ritim/Vurgu, Uyum/Uygunluk/Armoni, Birlik/Bütünlük, Benzerlik/Uyum ilkelerini karşıladığı belirtilmiştir.

Şekil 12. Uyum cetveli-iç mekân analiz şablonları (Durmuş Ataş, 2024, s.200).

Tasarımda ortak/benzer niteliklerden ikincisi "Renk/Doku/Malzeme Uyumu" dur. Şekil 12'de verilmiş cephe ve iç mekân örneklerinde kullanılan malzeme renk ve dokularının benzer özellikler taşıyarak birbirlerini tamamladıkları dengeli bir bütün oluşturdukları görülmektedir. Örnekler: Renk/Doku/Malzeme Uyumu bağlamında değerlendirildiğinde temel tasarım ve Gestalt ilkelerinden, Uyum/Uygunluk/Armoni, Denge/Oran/Orantı, Birlik/Bütünlük, Benzerlik/Uyum ilkelerini karşıladığı görülmektedir.

Şekil 13. Uyum cetveli-İç mekân analiz şablonları (Durmuş Ataş, 2024, s.200).

Tasarımda ortak/benzer niteliklerden üçüncüsü "Biçimsel Benzerlik" tir. Şekil 13' te verilen örneklerde mekân donatı elemanlarında, mobilyalarda ve aksesuarlarda, biçimsel benzerlik bağlamında belli başlı geometrik formların kullanıldığı, benzer formların tekrarıyla oluşan bütünlüğün, öğeler arasındaki örgütlenmeyi kuvvetlendirdiği görülmektedir. Merkezi bir noktadan dağılan yerleşim düzeninde, iç mekân ile mobilyalar arasında, renk, doku ve malzemelerle oluşan bütünlüğe bir denge kurulmuştur. Artdeco stili iç mekân örneğinin Biçimsel benzerlik bağlamında değerlendirildiğinde temel tasarım ve Gestalt ilkelerinden, Tekrar/Ritim/Vurgu, Uyum/Uygunluk/Armoni, Birlik/Bütünlük, Yakınlık, Benzerlik/Uyum ilkelerini karşıladığı görülmektedir.

Şekil 14. Uyum cetveli-iç mekân analiz şablonları (Durmuş Ataş, 2024, s.200).

Tasarımda ortak/benzer niteliklerden dördüncüsü "Görsel Denge/Oran" dır. Şekil 14'te verilmiş mimari ve iç mekân örneğinde yatay mimaride benzer formlardan oluşan tekrar ve asimetrik bir düzende aynı oranda eşit aralıklarla oluşturulmuş dolu-boş dengesi bulunmaktadır. Yatayda ve düşeyde eşit aralıklarla kullanılan malzeme, tasarımın oluşturduğu dolu-boş dengesi eşit oranda öne çıkan unsurlardır. İç mekânda mobilya ile oluşturulan duvarları dengeleyen cam cepheler dolu-boş dengesini oluştururken, mobilyalarda kullanılan malzemeler ve renkler vasıtası ile iç mekânda görsel denge sağlanmıştır. Mimari ve iç mekân örneği Görsel Denge/Oran bağlamında değerlendirildiğinde temel tasarım ve Gestalt ilkelerinden, Denge/Oran/Orantı, Birlik/Bütünlük, Devamlılık/Süreklilik/Aynı Yön ilkelerini karşıladığı görülmektedir.

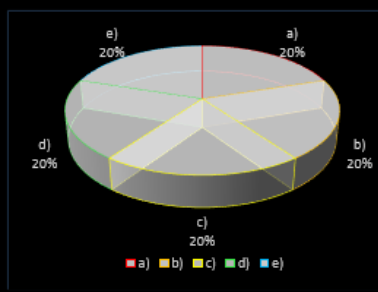
Şekil 15. Uyum cetveli-İç mekân analiz şablonları (Durmuş Ataş, 2024, s.200).

Benzerlik ve Uyum Kriterlerinin sonuncusu "Birlik/Düzen/Kompozisyon" dur. Le Corbusier tasarımı mimari ve iç mekân örneğinde (Şekil 15), cephe tasarımı kullanılan birimlerin aynı formda ve aynı ölçülerde yatay ve dikey hareketlerle tekrarından oluşan bir düzen görülmektedir. Yapının kavranabilen tüm öğelerinde bütün parça ilişkisi, renk/doku/malzeme uyumu ve oran dengesi kompozisyonda birliği oluşturmaktadır. Mimari ve iç mekân örneğinin Birlik/Bütünlük/Kompozisyon bağlamında değerlendirildiğinde temel tasarım ve Gestalt ilkelerinden, Uyum/Uygunluk/Armoni, Denge/Oran/Orantı, Birlik/Bütünlük, Yakınlık, ilkelerini karşıladığı görülmektedir.

Şekil 16. Uyum cetveli-İç mekân analiz şablonları (Durmuş Ataş, 2024, s.200).

Tüm uyum kriterlerinin bir arada değerlendirildiği örnek analiz şablonunda (Şekil 16), De Stijl akımına ait iç mekân örneğinin; uyum cetvelinin tüm kriterlerini karşıladığı, kriterlerin renklerinin pasta grafikte tamamlanmış olduğu görülmektedir. İç mekân örneğinin dik açılı geometrik formların tekrarından oluşan biçimsel benzerlik, renk, doku, malzeme uyumu, geometrik formların planlı tekrarından oluşan denge/oran, birlik, düzen, kompozisyon anlamında uyumlu ve tutarlı bir bütünü oluşturduğunu göstermektedir.

TASARIMDA UYUM CETVELİ	
İÇ MEKAN ANALİZ ŞABLONU	
Tasarım Tercihleri	Tasarım Tercihleri
Tasarımda Benzerlik ve Uyum Kriterleri	
Notlar:	
☐ Dönem ve Üslup Birliği	
☐ Renk/Doku/Malzeme Uyumu	
☐ Biçimsel Benzerlik	
☐ Görsel Denge/Oran	
☐ Birlik/Düzen/Kompozisyon	

Şekil 17. Uyum cetveli-İç mekân analiz şablonları (Durmuş Ataş, 2024, s.200).

Şekil 17'de iç mimarlık öğrencilerinin tasarım tercihlerini değerlendirebilecekleri boş analiz şablonu verilmiştir. Tasarım tercihlerinden en az üçü bu şablona yerleştirilmeli, uyum cetvelinin nitelikleri doğrultusunda değerlendirilmelidir. Tasarım tercihlerinde karşılık bulan ilkeler, işaret veya tarama yoluyla belirginleştirilmedir. Sonuç olarak, tasarım tercihlerinin en az %60'lık bir oranla çoğunluğu oluşturması şartıyla, yapılan tercihlerin birim bütün ilişkisi ve uyumu doğrultusunda tutarlı ve dengeli bir kompozisyon oluşturulabilmesi mümkün olacaktır.

Sonuç

Tasarımda plastik değerler kapsamında belirlenen tasarım kriterlerinin, form, oran, renk, doku ve malzeme gibi değerler ile ideal bir kompozisyon oluşturacak şekilde doğru ilişkiler kurularak yönetilmesi ile mümkün olacaktır. Bu bağlamda, Temel tasarım ve Gestalt ilkeleri bu ilişkileri anlamamıza ve düzenlememize olanak tanıyan temel kriterlerdir. Gestalt ilkeleri, görsel algının bütüncül doğasını vurgulayarak, parçaların bir araya gelerek oluşturduğu bütünün, bu parçaların toplamından daha fazlası olduğunu savunur. Bu ilkeler; benzerlik, yakınlık, süreklilik, kapalılık ve figür-zemin ilişkisi gibi prensiplerle, tasarım öğelerinin algısal düzenlemede bir araya gelerek anlamlı bir bütün oluşturmasını sağlamaktadır. İç mekân tasarımında stil kavramı, bu ilkeler doğrultusunda ele alındığında, tasarım öğelerinin uyumlu ve tutarlı bir bütün oluşturmasına olanak tanır. Bu bağlamda, çalışmanın amacı, iç mekân tasarımı eğitimi sürecinde tasarım öğrencilerine rehberlik edecek ve onların karar alma yetilerini geliştirecek bir yöntem önerisi sunmaktır. Bu öneri, tasarım öğrencilerinin, çeşitlilik ve ürün yoğunluğu içinde bilinçli ve uyumlu tasarım kararları alabilmelerini sağlayarak, eğitim süreçlerinde karşılaşılabilecekleri uyumsuzlukları ve kavram kargaşalarını minimize etmeyi hedeflemektedir.

Günümüz iç mekân ve mobilya tasarımlarındaki "biçimsel yabancılaşma" sonucunda ortaya çıkan iletişimsel, kavramsal ve anlamsal kopuşa karşı olarak "biçimsel yakınlaşma" kavramı oluşturulmuştur. Modern Dönem iç mekân ve mobilya örnekleri üzerinden belirlenen tasarım kriterleri, uyum cetvelinin oluşturulması amacıyla tasarımda biçimsel yakınlaşmayı temel sayarak, benzerlik ve uyum kriterlerine dönüştürülmüştür. Biçimsel yakınlaşma kavramı, 1860-1950 dönemi Modernizmini referans alarak, tasarım ilkeleri doğrultusunda iç mimarlık eğitimine katkı sağlayacak bir yöntem önerisi sunulması suretiyle ortaya konmuştur. Bu çalışma, Modernizm Dönem'i örneklerinin form ve malzeme uyumunun bir dil birliği içinde olması etkisini dikkate alarak ele alınmıştır.

Tasarlanan uyum cetvelinin iç mimarlık eğitimine ve yapılacak çalışmalara sunacağı katkı:

Çalışma kapsamında oluşturulan uyum cetvelinin, iç mimarlık eğitiminin ilk adımı olan ve öğrencilerin tasarım yapma eylemi ile ilk defa karşılaştıkları "tasarıma giriş" veya "iç mimarlığa giriş" gibi derslerin müfredatlarına dâhil edilmesi, öğrencilerin eğitiminin ilk yıllarından itibaren uyum ve bütünlük kavramları çerçevesinde bakış açılarını ve tercihlerini geliştirmelerine katkı sağlayacaktır.

Mevcut mekânı yenileme amacıyla var olan tasarımsal problemlere çözüm üretebilmek için "mekân ve kompozisyon" adıyla yeni bir dersin oluşturulması, güncel eğitim- öğretim müfredatlarında 2. veya 3. dönem dersi olarak yerleştirilmesi önerilmektedir. İç mekân ve mobilyada stil kavramı bağlamında birim bütün ilişkisi ve uyumunun anlaşılmasına katkı sağlayabilecek örnekler üzerinden kompozisyon konusunun algılanması adına çeşitli çalışmaların yapılacağı bir ders izlencesinin kurgulanması, tüm öğrencilerin mezun olmadan bu derslerden faydalanabilmeleri için seçmeli ders olarak mevcut müfredatlara eklenmesi önerilmektedir.

Tasarımda uyum cetvelinin (TUC) niteliklerinden biri olan, renk/doku/malzeme uyumu, stil kavramı bağlamında bir ders haline getirilerek, öğrencinin iç mekân malzemelerini tanıma ve doğru tercihleri yapabilme yetilerinin gelişmesi amacı ile bir seçmeli ders olarak müfredatlara eklenmesi önerilmektedir. Ayrıca tasarım tarihi dönemleri açısından öğrencilerin stil analizi yapabilme yetilerinin gelişmesine katkı sağlamak amacıyla "tasarım tarihi" ders izlencelerine ek bir konu olarak tasarım ilkelerinin stil kavramı bağlamında irdelenmesi ile geliştirilen "tasarımda ortak/benzer nitelikler" başlığı altında müfredata eklenmesi önerilmektedir.

Müfredat kapsamında her bir ders birbirinden bağımsız gibi algılsa dahi bir bütünün parçasını oluşturduğundan, derslerden birinde bu kavramların incelenmesi, hem bilgilerin pekiştirilmesi hem de derslerin müfredatta farklı dönemler bazında yer verilmesi ile her yeni dönemde tasarıma dair algısı gelişen öğrencilerin gözden kaçırdıkları bilgilere ulaşabilmelerine olanak sağlayacaktır. Tasarımda uyum cetveli (TUC), eğitimin ilk yıllarından itibaren, öğrencilerin uyum ve bütünlük kavramları çerçevesinde bakış açılarını ve tercihlerini geliştirmelerine katkı sağlayacaktır. Bu sayede, öğrencilerin iç mimarlık eğitimine katkı sağlayacak "tasarımda uyum cetveli" (TUC) tasarıma girişte bir kılavuz görevi görmesinin yanı sıra, iç mimarlık öğrencilerinin tasarım eğitimi aşamasında bilinçli kararlar alabilmesi, tasarlama yeteneklerinin gelişmesine bağlı olarak entelektüel birikimlerini de geliştireceği çıkarımında bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- ADIGÜZEL ÖZBEK, D.(2016). Mimari mekânın tanımlanması üzerine bir çalışma (Doktora Tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı.
- AYDINLI, S. (1986). Mekânsal Değerlendirmede Algısal Değerlere Dayalı Bir Model, (Doktora Tezi), İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- BERKİN, G., CİVELEK, Y. (2020). Modül ve Mimarlık. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bingöl 2004 O. Bingöl, Arkeolojik Mimaride Taş, İstanbul 2004.
- BOYLA, O. (2016). Mobilya Tarihi. <http://www.youblisher.com/p/589306> Mobilya Tarihi
- Bozdayı, M. (1996). İç Mekân Tasarımında Kavram ve İmaj. Anadolu Sanat.
- CİVCİR, E. (2015). Temel tasarım ve tasarım ilkeleri, Akademisyen Kitapevi, Ankara
- CHAN, C.S. (2000). Can Style be Measured? Design Studies, 21, 277-291.
- CHAN, CHIU-SHUI. (1990). Psychology of style in design, Ph.D.Carnegie-Mellon University.
- CHING F.D.K. (1987). İç Mekân Tasarımı- Resimli. Yem Yayınları. İstanbul.
- CHING, F. D. K. (2014). Architecture: Form, space, and order. John Wiley & Sons.
- DEMİREL, M., R. (2019). Tasarımda Bütünlük Prensibinin Disiplinlerarası İncelenmesi, Akdeniz Sanat, 13(24), 149-158.
- DURMUŞ ATAŞ, H. (2024). İç Mekan Ve Mobilyada Stil Kavramı Bağlamında Birim Bütün İlişkisi ve Uyumunun Modern Dönem Örnekleri Üzerinden İrdelenmesi, Tasarımda Uyum Cetveli Önerisi. (Doktora tezi) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- ERDEM, S., (1995). Psikoloji Ders Kitabı, Fil Yayınevi, İstanbul.
- GOODMAN, N. (1978). The Status of Style, in Ways of Worldmaking, Hackett Pub. Co., Indianapolis. John Wiley & Sons, 52-61, 191.
- KAPTAN, B, B. (1997). İç mimaride form-mekan ilişkisi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- KUBAN, D. (2006). Mimarlık Kavramları, İTÜ Yayınları, İstanbul
- LEVI, D. (1974). The Gestalt Psychology of Expression in Architecture, J. Lang, v.d., (Ed 1), Designing for Human Behavior, Dowden, Hutchinson and Ross, Inc., Stroudsburg, sf, 112, 1974.
- MÜLLER, G. (1983). Seomitik Der Gebaulten Umwelt, Universtüt Trier.
- ONAT, O. (1991). Mimarlık Form ve Geometri, Efil Yayınevi Yayınları.
- ÖZDEMİR, İ. (1994). Mimari mekanın değerlendirilmesinde mekan örgütlenmesi kavramı: Konutta yaşama mekanları. (Doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- ÖZEL, Y. (2021). İç mekân kurgusunda mobilya ve mekân kompozisyonu ilişkisi, Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, (25), 94-104.

ÖZEL, Y. VE TUNBİŞ, T. (2021). Kamusal Mekân ile Konut Mekânının Kesişiminde İç Mimarlık Çözümlenmeleri, *ART/icle: Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1 (2), Aralık 2021, ss. 195-214.

SWOFFORD, K. (2010). Victor Horta's Vision: Art Nouveau, Fusion of Function and Form. *Elements*, 6(2). <https://doi.org/10.6017/eurj.v6i2.9031>

USTAÖMEROĞLU, A., A., (1998). Mimari analiz için temel tasarım öge ve ilkelerinin kullanımı ile oluşturulan estetik ağırlıklı bir yöntem araştırması. Yüksek Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

<https://www.dwell.com/collection/inside-le-corbusiers-le-cabanon-at-art-baseldesign-miami-fef228a0/6133533198144745472>

<https://i.pinimg.com/originals/08/b4/2b/08b42b84c23872f95a88f965126c9fd2.jpg>

<https://i.pinimg.com/originals/ce/de/fa/cedefaf878343e0ea4a9c2793f52a304.jpg>

<https://i.pinimg.com/originals/7b/44/eb/7b44eb5217b89e1e58ad4823f59781f1.jpg>

<https://www.merriam-webster.com/>